

ÁGH ISTVÁN

Sánta Ferenc

(1927–2008)

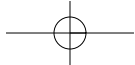
gyász roppant terhe alatt úgy kell búcsúznom a baráttól, hogy kivételes felelősséget viselek szavaimért egy nagy magyar író sírjánál. Pontosán érzem, micsoda próbatételre vállalkozom, mégsem maradhattam néma, hiszen mintha az eltávozott mutatott volna rám fénylő ujjával. S megvilágosodott bennem életem mára előérzetesnek mondható eseménye, mint valami határozott előzmény erre a kiállásra. Ez a pillanat egy másik, megrendítő gyászünneppel kezdődött. Sánta Ferenc szándékából, valójában helyette képviselhettem én is az írókat Nagy Imre és mártírtársai koporsójánál. A tömeg szédítő végtelensége láttán csak egyszer tapasztalt, épp az '56-ban átélt magasztos érzés fogott el, s valami győzelmi mámor ugyanakkor, mikor a vérbefojtott forradalomra emlékezett a nemzet, míg áldozatai révén újraélhettem a Kossuth téri vérengzésből való megmaradásom csodálatos örömét. 1989 júniusában a Hősök terén a becsületes, igazságos, reménykedő Magyarország ünnepelte föltámadását, azzal, hogy vértanúit tisztességben eltemeti. S most érzem csak igazán, micsoda katarzis részesévé tett, valójában szereplőjévé avatott a történelemnek Sánta Ferenc, mint most e szertartásnak. De miért húzódtott félre ő? Mert tudta már, hogy a nemzeti tragédia vége egy újabbnak a kezdete? S a jövő már nem rá, hanem azokra a fiatalabbakra vár, akik a fájdalomban és az együttérzésben megtisztultak? S képesek az emlékezésre.

Emlékezni rá is csak katartikusan, fájdalommal és részvétellel, odaadással lehet, megbékélek, ha teljesen kitarulkozom az örök nélkülözés fájdalmának. Úgy, ahogy a *Tündérvilág* című novellában a halott kislány édesanyja teszi, akinek kislánya elmondása szerint egyszerre „olyan volt az arca [...] mint a kislányunké, akit eltemettünk, s nem látjuk többé ebben az életben”, mégis földíázható, hozzá fiatalodik, mozdulataival azonosul, már-már háborodottan táncolja el kislánya tündérmeséjét, s az egész fájdalmas, olthatatlan vágyaktól könnyező életet.

Ötvenéves barátságunk nem szolgál emlékezetes történetekkel, inkább segítő szándékát nyomozhatom fiatalságom életre szóló fordulataiból. S ha néhány szóból, példázatból, tanácsból következtethetek lényegére, elegendő a megértéséhez, melyet írásai teljesítenek ki igazán. Fölvillan egy-egy kép, ahogy az Eötvös Kollégium könyvtárában dolgozik, s én az ott lakó egyetemista, mennyire örültem, hogy naponta találkozhatunk. Kék köpenyben, fehér ingben lehetett volna művezető, kis bajuszával, pontos tekintetével óras mester leginkább. Érdeklődésével,

---

Elhangzott az író temetésén.

szerető figyelmével kedves tanár, aki a diákja legapróbb gondját is számon tartja. Írói rangja volt már, s ha olyan készségesen szolgálta pelyhes állú olvasóit, az mindenek előtt a munkát megtisztelő emberre vallott. Így állhatott munkásként számszámához is, s mindenek előtt a nagy család iránti elsődleges kötelességhez. Rendet tartott magában és maga körül, hogy joga legyen az ország dolgába szólni, az igazság, a megalázottak és megnyomorítottak érdekében. Csak az lehet bátor levéllel fellebbezni egy kommunista miniszterelnökhöz, aki erkölcsében, s tudásában magabiztos. És azok között él, akikért fellebbez. Akkor épp Angyalföldön, az *Ötödik pecsét* világában. Míg gyermek és serdülő évei táján Erdélyben, ahonnan gyönyörű székely balladáit erednek. Hiszen székelyek közé született, s letagadhatatlan észjárása, szűkszavúsága, láttató és spirituszláng fényességű nyelve, természetisége, mítoszteremtő érzékenysége, tündöklő logikája onnan való. A magyar huszadik század három nagy alapélményét írta meg világirodalmi érvényességgel, kis emberek történelmi tragédiáit, mint erkölcsi kérdést, novelláiban és három regényében. Művei úgy következtek egymásból, ahogy a kiszolgáltatottságból a fasiszmus és a kommunizmus, a megalázottságból a forradalom, s a forradalmi apokalipszis nyomán az utolsó ítélet. *Téli virágzás, Farkasok a küszöbön, Ötödik pecsét, Húsz óra, Áruló* – ez a teljes, kerek, folytathatatlan, bővíthetetlen életmű. „S mert alázatot éreztem, sem könnyűséget, sem öncélú játékot magamnak meg nem engedtem. Miként ügyeltem arra is, hogy ne szaporítsak a *kevésből* érdemtelen sokat, de a *sokból* szigorú keveset inkább” – vallotta Sánta Ferenc.

Sosem gondoltam, s miért gondoltam volna ismeretségünk hajnalán erre az ötven évvel későbbi napra, mikor a kettőnkre vonatkozó történet is befejeződik. Mintha az ember a halhatatlanság ígézetében élne, s most is olyan meglepetten állok itt, mint valami elképesztő igazságtalanság közepette. Pedig a tudhattam volna, milyen beteg, mégsem jutott eszembe, vagy nem mertem föltételezni, mi következik be a kínok végén. A művész testi mivoltát illetően az örökérvényű művek tévesztettek meg. Mától elévült minden titokzatos döntésére vonatkozó kérdés, a türelmetlen várakozásra befejezett élet, életmű felel. Ez az elmenetel más, mint volt meglepő kivonulása az irodalmi- és a közéletből, az írók házából egy vállra akasztott, körbehajlított, becsomagolt fűrésszel, Csobánka felé. Azt hittük, viselkedési mintát mutat föl azzal, hogy a Pusztába megy. Most már tudhatjuk, testamentummal szolgált az igazságra, a közöny, haszonelvőség, fanatizmus ellenében.

Drága Barátom! Egyik novelládban megjelent a székéren, öregember képében az Isten. Beszélgetett góbésan, s neveden, Sánta Ferencnek szólította a hazatartó kocsist, s mikor kilétéről meggyőzte, csak annyit kért, hadd szálljon meg nála éjszakára. Te adtál neki szállást, s nemcsak egy éjszakára. Most már az Istenen a sor. Nyugodj békességben! Isten veled!

